РОЛЬ ТА МІСЦЕ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ДМИТРА МАКОГОНА У ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ ДОБИ З СУЧАСНОГО ПОГЛЯДУ

О. Д. Мельник

К.ф.н., доцент кафедри іноземних мов

Вінницького національного технічного університету

м. Вінниця

Дмитро Макогон – видатний поет, людини безкомпромісної, пристрасної вдачі, яка не дозволяла йому заплющувати очі на насущні проблеми бездержавного народу, роз'єднаного російською та Австро-Угорською імперіями. Знайомство Дмитра Макогона з Іваном Франком стало одним із вирішальних чинників у становленні його як митця. Особливо помітний вплив Франка на поезію Д. Макогона. І йдеться не лише про численні алюзії та ремінісценції, але й про загальну пафосність, тип риторики поетичних текстів, образно-смислові ряди, художні прийоми тощо.

Показовими для характеристики естетичних переконань письменника, що постали в орбіті Франкового ідейного впливу, видаються антидекадентські думки письменника з приводу ролі поета і його мистецького слова в суспільстві: «… поети повинні додавати громадянству життєвої енергії, зогрівати до боротьби і піддержувати віру у її повний успіх, а вже ніколи не повинні ширити зневіри, знеохоти і апатії» [1, с. 7].

Світоглядні позиції митця (а це передовсім народницька ідеологія, пройнята гуманістичними інтенціями) зрештою чи не найповніше втілилися в його поетичному світі, сповненого громадянського пафосу, безкомпромісної національно-визвольної революційної пристрасності, декларативного, а часом і маніфестного характеру, поєднаного із глибоко суб'єктивними, особистісними переживаннями. Принаймні в такому ключі сприймаються поезії Д. Макогона, написані упродовж 1900 – 1907 рр. і об'єднані у збірку «Мужицькі ідилії» (Чернівці, 1907), що вийшла, до речі, того ж року, коли в родині Макогонів народилася донька Дарина – в майбутньому відома українська письменниця Ірина Вільде.

У радянський період літературно-критичне осмислення художньої спадщини Д.Макогона обмежилося, в основному, передмовою до видання його поетичних і прозових творів, публікацією кількох його художніх текстів у збірнику «Письменники Буковини», а також спорадичними згадками в періодиці. Спостерігаємо, по суті, лише фіксацію відповідних мистецьких фактів, основних подій життєвого і творчого шляху автора. Про комплексне ж осмислення художнього феномену письменника в органічному зв'язку з провідними літературно-мистецькими тенденціями порубіжної епохи в цьому випадку не йшлося.

Лише після здобуття Україною державного суверенітету стало можливим оприлюднення невідомих архівних матеріалів про Д. Макогона як активного учасника Української військової організації, а пізніше – Організації українських націоналістів. Ідеться, зокрема, про ґрунтовну розвідку В.Качкана «Нові архівні документи про родину Макогонів».

Д.Макогона-поета та прозаїка донині фактично можемо віднести до українських авторів, іще невідомих широкому читацькому загалу. Ідеологічно проскрибований свого часу, його художній спадок належним чином не поцінований й не осмислений вітчизняним літературознавством. Недослідженими виявляються більшість поетичних і прозових текстів Д.Макогона, що репрезентують його світоглядні засади, індивідуальну манеру письма, особливості поетики, стильові домінанти, естетичну й образну системи тощо.

Естетичні й морально-етичні контури його поетичного світу визначають ідеї гуманізму, людської гідності, свободи й справедливості, захисту прав усіх знедолених і ошуканих, обстоювання національної самобутності й державної незалежності України. Ці риси споріднюють художні шукання Д.Макогона з поетичною практикою І.Франка, М.Старицького, П.Грабовського, Б.Грінченка, В.Самійленка, О.Маковея, інших митців тієї доби.

Так, показово, що більшість віршів збірки «Мужицькі ідилії» належать до так званих прикладних жанрів реалістичної лірики, покликаних до життя

певними суспільними потребами й спрямованих на конкретного адресата. Це референтні поезії, з-поміж яких найхарактернішими жанровими різновидами є послання, присвяти, епістоли («Не забуду…», «О ти, пригноблений народе…», «Шалійте…»), вірші-заклики («Вставай народе!», «Єднаймось, браття…», «О, нещасний хлопе…», «Воскреснем!», «До роботи», «На віче!»), вірші-розмірковування («Два світи», «Сівач і вітер», «Контраст», «Вітер віє…» тощо), «рольові» монологи – «Мужицькі думи восени» – чи й діалоги: Гей, мужику!..». Окреме місце посідають нечисленні зразки поезії медитативного характеру, сповнені інтимно-суб'єктивних письменницьких роздумів («Сльота», «До весни», «Співай, мій пташку…»).

Найбільш частотними, тож лейтмотивними у збірці, є відтворення страждань українського народу (образ останнього репрезентовано переважно селянством), його економічного й духовного зубожіння, роздуми над універсальними законами світобудови, перейнятість соціальними антагонізмами (наприклад, у «Контрасті» показаними у дусі поезії «Учта» М.Старицького), самою природою соціальної нерівності, намагання осмислити місце поета-громадянина в житті, утвердження думки про те, що «настане небавом нам радісний день, / в якім всі щасливо маєм жити….».

Поетичні твори Д.Макогона сприймаються насамперед як вияв його суспільно-політичної позиції, продовження свідомої й цілеспрямованої боротьби за ідеали національної й особистої свободи, соціальної рівності, громадянських прав. Ці концептуальні засади його творчості відстежуються певною мірою у програмній поезії «Вставай, народе!», яка й відкриває збірку: «Вставай, народе, з сну будися! / Доволі вже блукав ти, брате, в тьмі. / Поглянь на себе, подивися/ На жизнь свою у вражому ярмі [2, с. 4].

Лірико-агітаційна риторика, заклики й імперативні спонукання до дії («вставай народе», «уставай в ряди», «спіши до бою» тощо) тут поєднуються із викладом власної концепції пошуку «святої правди», що в поетичному світі автора уособлює тяжіння до ідеалів справедливого, гуманного світоустрою, побудованого на началах рівності, свободи і демократії.

Загалом же ідея служіння поета суспільно важливій справі виступає

провідною в творчості письменника. Вона реалізована в різних аспектах (служіння словом, ділом, активний вияв співчуття, намагання дати пораду, накреслити програму дій, привернути увагу до важливих справ тощо) й актуалізується в багатьох віршах. Серед найхарактерніших у цьому плані назвемо поезії «Воскреснем!», «Бог і Сава», «Царський маніфест», «Чи ти знаєш?», «Плугатар», художня образність яких, як і ідейне звучання, пафосність, були типовими для вітчизняної поетичної практики означеного періоду.

Йдеться головним чином про поєднання реалістичної (а подеколи й натуралістичної) естетики в зображенні навколишнього світу з неоромантичним пафосом активізму особи, ліричного героя, який береться змінити існуючий стан речей. Аналогічні тенденції в словесно-образному мисленні, до речі, спостерігаємо в творчості І.Франка («Гімн. Замість пролога», «Наймит» тощо), М.Чернявського («Мої, радощі і суми», «Борцям – героям», «Всі надії мої…», «Кайдани», «Сором в пітьмі духа»), П.Грабовського («До України», «До українців», «Народові українському») й цілого ряду інших митців межі століть.

Окрім того, аналіз на текстовому матеріалі порушеної проблеми художнього втілення особистості поета-громадянина, поета-месії та його ролі й місця в суспільному житті свого народу дає підстави виокремити кілька суттєвих моментів. Насамперед для громадянської лірики Д.Макогона (як і загалом для вітчизняної поетичної практики, починаючи з Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся та закінчуючи Є.Маланюком) властива певна профетична визначеність. Сучасні дослідники пов’язують її з тим типом світоглядно-християнської літератури, де письменник ототожнюється з пророком як виразником волі вищої, трансцендентної сили, провідником незаперечних істин [5, с. 34]. Цікаво, що І.Франко в одній із своїх літературознавчих праць фактично сформулював це твердження у вигляді мистецького кредо: «Поет єсть винайдення іскри божества в действітельності» [5, с. 399].

У поетичному світі Д.Макогона ця теза набуває статусу філософсько-морального імперативу, етичного закону, завдяки якому письменник стає творцем нової реальності, одухотвореної вищою ідеєю свободи, рівності,

справедливості (згадаймо у зв'язку з цим і вже цитований вислів щодо призначення поетичного мистецтва бути своєрідним каталізатором суспільної думки, рушієм громадянської свідомості).

Така позиція реалізована безпосередньо у вірші-посланні «Співакові». Головна увага в поезії сконцентрована на образі «співака», в піснях якого втілене божественне одкровення. Відтак вони здатні запалювати серця людей, пробуджувати їх свідомість і надихати на нові звершення заради майбутнього.

Історична місія поета-громадянина, за Д.Макогоном, полягає в тому, щоб служити рідному народові власним «словом-піснею: «Ти *(звернення до співака, поета. – О.М.)* катам кинь смуток й горе, / нам дай – бодрості, відваги, / звесели нам серце хворе / й до борні додай нам снаги» [1, с. 228]. Основне смислове навантаження тут виконують контрастні образи «пісні горя і недолі» та «пісні сильної, як шум моря», що по-різному впливають на психоемоційний стан аудиторії, породжують дихотомійні почуття.

Тож художній світ поетичної творчості Д.Макогона являє собою своєрідну мистецьку амальгаму «олітературеної» західноукраїнської дійсності, дорогих автору суспільно-політичних ідей, «відфольклорних» навіянь та синтезованої внутрішньолітератної сукупної традиції української поезії XIX-початку XX ст., індивідуальних ідейно-мистецьких преференцій. Визначальними ідейними первнями лірика є ідеали людського активізму, гармонізації світопорядку та взаємин «людина – суспільство», «людина – природа». У літературній акцентуації цих лейтмотивів художнього світу митця їм відповідними виявилися засади поетики та образність реалістично-«народницького», натуралістичного й неоромантичного письма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Макогон Д.Я. Вибрані оповідання / Підготовка текстів та вступна стаття О.С.Романця. – Львів, 1959. – 121 с.
2. Макогон Д. Мужицькі іділлії. Поезії. – Чернівці: «Руська Рада», 1907. – 61 с.
3. Франко І. «З вершин і низин» // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук.думка, 1982. – Т.1.

4. Історія української літератури XIX ст. (70 – 90-ті роки): У 2 кн.: Підручник / О.Д.Гнідан, Л.С.Дем'янівська, С.С.Кіраль та ін.; За ред. О.Д.Гнідан. – К.: Вища школа, 2003. – Кн.2. – 439 с.
5. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук.думка, 1980. – Т.26.